



УДК 336.7

**Ануфрієва К.В.**

аспірантка Інституту економіки та прогнозування НАН України

## **ЗОВНІШНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ БАНКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ**

*Проаналізована динаміка та структура зовнішнього боргу банків у 2008 р.; обґрунтовані економічні передумови здійснення зовнішніх запозичень та їх погашення в майбутніх періодах. Узагальнені тенденції встановлення ціни на кредитні ресурси та орієнтири оцінки платоспроможності банків України зовнішніми інвесторами та кредиторами; а також фактори, котрі, ймовірно, вплинуть на перспективи залучення банками ресурсів на зовнішніх фінансових ринках у 2009–2010 рр.*

У період 2007 – першій половині 2008 р. банки України проводили активну боргову політику на зовнішньому фінансовому ринку, забезпечуючи ресурси для подальшого розширення діяльності з фінансування значного споживчого попиту, зовнішньоторговельних операцій та здебільшого середньострокових проектів. Ресурсна база для активних операцій банків значною мірою формувалася за рахунок запозичень на зовнішніх фінансових ринках – прямих двосторонніх та синдікованих кредитів, єврооблігаційних займів, при відсутності відповідних регульованих механізмів зовнішніх запозичень та власної стратегії банку на зовнішніх ринках, без обґрунтованої оцінки та прогнозування спроможності банку у повному обсязі виконати свої боргові зобов'язання.

Боргові цінні папери українських банків в іноземній валюті за оптимального рівня надійності та доходності представляли інтерес для іноземних фінансових установ та індивідуальних інвесторів. Однак по мірі падіння світових фінансових ринків, недостатні надходження від внутрішніх строкових пасивних операцій, нерозвиненість внутрішнього фінансового ринку стримують нещодавно надмірну активність банків, а стрімке обезцінення національної валюти та зниження рівня доходності загрожують платоспроможності банків по відношенню до зовнішніх кредиторів.

Використання залучених коштів має бути економічно виправданим та передбачати прогнозування окупності та доходності від кредитування різних категорій позичальників. Надмірне і недоцільне споживче кредитування без належної оцінки платоспроможності та ризику позичальника, незначні обсяги строкових вкладень у реальну економіку може суттєво вплинути на здатність банку до погашення зовнішнього боргу. Валютні ризики та відсутність джерел погашення боргів створюють небезпеку для банків, які стали заложниками так званого "синдрому надмірного запозичення" і до середини 2008 р. проводили агресивну політику експансії на внутрішньому ринку.

На сьогодні гостро постала практична потреба в економічному обґрунтуванні необхідності та можливостей щодо запозичень банків на зовнішніх фінансових ринках, а також визначенні оптимальної частки ресурсів, залучених у зовнішніх кредиторів, у базі фондування та в капіталі банку. У процесі планування важливим є визначення потреби в коштах та їх наступне цільове використання, джерел та можливості погашення чи рефінансування заборгованості, а також пошук шляхів зменшення ціни на ресурси – створення позитивного враження



про банк, формування бази існуючих та потенційних інвесторів та підтримка зворотного зв'язку з ними, високий рівень відкритості банківської установи.

У даній статті враховані останні зміни в законодавстві, здійснені з метою зменшення впливу кризових явищ в економіці та на світовому фінансовому ринку на діяльність банків України<sup>1</sup>; науково-практичні дослідження процесів у банківській системі України Світового банку, рейтингових агентств Moody's Investors Service та Fitch Ratings, іноземних фінансових установ<sup>2</sup> науково-аналітичні огляди та розробки, у яких поряд з іншим висвітлюються питання запозичень на фінансових ринках О.Барановського, В.Корнєєва, Н.Шелудько та інші<sup>3</sup>.

**Економічні передумови, структура за строками та борговими інструментами зовнішніх запозичень банків України; запозичення до погашення.** Зовнішній борг установ банківського сектору зростає протягом 2004–2008 рр.; у 2008 р. спостерігалася найбільша активність банків на зовнішніх фінансових ринках. Так, станом на 01.01.2009 р. загальний борг досяг 39,4 млрд дол. США, або 38,2% від валового значення боргу (табл. 1, рис. 1).

На 01.01.2009 р. загальний борг банків становив 28,9% від ВВП (порівняно з часткою 8,7% у зовнішньому борзі та 4,1% від ВВП у 2004 р.). У IV кварталі 2008 р. обсяг чистих залучень банківської системи зменшився серед іншого внаслідок від'ємного сальдо за операціями з єврооблігаціями та повернення короткострокових кредитів. За рік чистий борг (позитивне сальдо) банків, за попередніми даними платіжного балансу, становив 8,5 млрд дол. США. За останніми даними, у березні 2009 р. чистий обсяг погашень кредитів та облігацій банків склав 175 млн дол. США, також намітилась тенденція до зростання строкових залучень банками з іноземним капіталом (зокрема, у якості підтримки з боку материнських структур) при скороченні заборгованості за короткостроковими кредитами. Рефінансування виплат за раніше залученими кредитами та єврооблігаціями банків за рахунок нових позик досягло рівня 80,5%, що в умовах кризи довіри є позитивним сигналом [9]. Рефінансування більшою мірою відноситься до ресурсів, наданих іноземними материнськими установами українським банкам з метою підтримки їх платоспроможності (у формі кредитів чи вливань в капітал шляхом надання субординованого боргу).

На етапі бурхливого розвитку банківського сектору України зростає приплив іноземних інвестицій, відповідно зростає можливість споживчого кредиту-

<sup>1</sup> Законодавчі нововведення мають на меті підвищення капіталізації банків, підтримку їх ліквідності шляхом надання рефінансування Національним банком України (далі – НБУ), рекомендації НБУ щодо необхідності роз'яснення вкладникам переваг утримання депозитних коштів у банку та недопущення дострокового вилучення депозитів, зменшення ставок обов'язкових резервів та підвищення максимальної відсоткової ставки за зовнішніми запозиченнями банків.

<sup>2</sup> Рейтингові агентства та міжнародні фінансові установи, спираючись на негативні макроекономічні тенденції та падіння фундаментальних показників, прогнозують розбалансування існуючої банківської системи, значно менші можливості залучення іноземних ресурсів за оптимальною вартістю, навіть по відношенню до дочірніх структур іноземних банків внаслідок зменшення ліквідності на зовнішніх фінансових ринках та падіння довіри іноземних інвесторів [4; 6]. Крім того, негативними є прогнози інвесторів та кредиторів, пов'язані з ризиком рефінансування заборгованості банками України – чи зможуть банки акумулювати необхідні кошти в умовах девальвації національної валюти та зменшення надходжень за активними операціями. Таке зменшення є негативним моментом, адже станом на 01.01.2009 73,3% загального доходу банків становили саме відсоткові доходи від кредитних операцій, а частка проблемних кредитів, за офіційними джерелами, становить більше 2% та має тенденцію до зростання [9] і значних розривів у строках активів та зобов'язань.

<sup>3</sup> У наукових працях зазначених авторів розкриваються питання економічної обґрунтованості та проблеми тики у сфері запозичень на зовнішніх ринках капіталу.



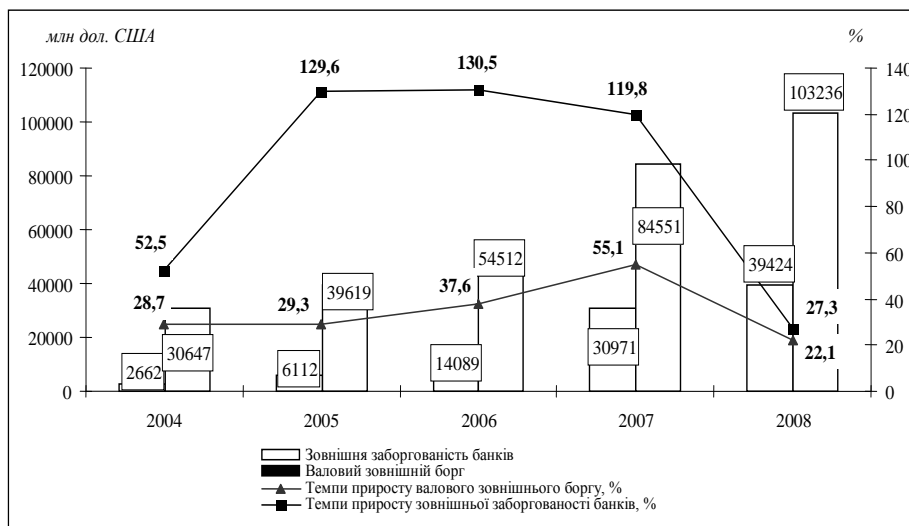
вання клієнтів. В період з 2004 по 2008 р. портфель роздрібних кредитів зріс більш ніж у 30 разів за абсолютними показниками, причому темпи зростання кредитів перевищували темпи зростання депозитів, що створювало ризики рефінансування, ліквідності, а також валютні ризики внаслідок об'ємних запозичень на зовнішніх фінансових ринках. Утім якість доходів, котрі мають серед іншого забезпечувати погашення зовнішньої заборгованості, є незадовільною: у роздрібному банкінгу на одного клієнта припадає 1,7 банківського продукту в середньому, тоді як у корпоративному банкінгу надаються найпоширеніші продукти з невисокою дохідністю, також банки залежні від ризикових відсоткових доходів. З іншого боку, негативний вплив на показник витрат до доходів банку чинить неефективна інфраструктура, яка потребує значних затрат у ході процесів здійснення банківських операцій. Додаткові шанси для підвищення прибутковості банків в розширенні їх співпраці з представниками малого та середнього бізнесу, а також у галузі приватного банкінгу.

Таблиця 1

**Зовнішня заборгованість банків України та обмінний курс гривні до долара США, 2004–2008 рр.**

Показник	01.01.2005	01.01.2006	01.01.2007	01.01.2008	01.01.2009
Зовнішня заборгованість банків, млн дол. США	2662	6112	14089	30971	<b>39424</b>
Приріст зовнішньої заборгованості банків, %	52,5	129,6	130,5	119,8	<b>27,3</b>
Частка зовнішньої заборгованості банків у валовому зовнішньому борзі, %	8,7	15,4	25,8	36,6	<b>38,2</b>
Частка зовнішньої заборгованості банків у ВВП, %	4,1	7,1	13,1	21,9	<b>28,9</b>
Обмінний курс гривні до долара США	5,32	5,12	5,05	5,05	<b>5,27</b>

Джерело: дані Національного банку України та Держкомстату України; розрахунки автора.



**Рис. 1. Зовнішня заборгованість банків України, 2004–2007 рр., млн дол. США**

Збільшення зовнішнього боргу банків з метою розширення бази їх фондів було зумовлене потребою в кредитуванні для задоволення підвище-



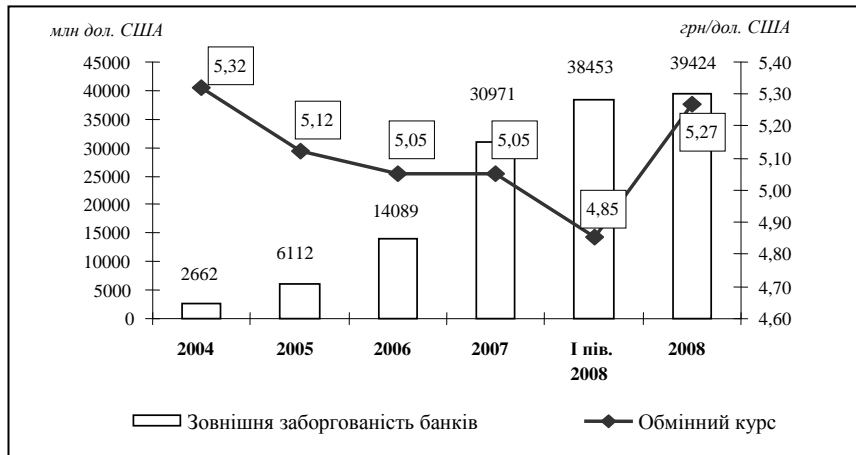
ного внутрішнього попиту населення та корпоративного сектора в період 2007 – середини 2008 р. Так, банки мали змогу залучати недорогі ресурси на зовнішніх фінансових ринках та кредитувати позичальників за більш низькою ставкою, ніж у національній валюті. Постійне зростання номінальних доходів населення, яке, однак, не було підкріплене відповідним зростанням у реальній економіці, позитивні економічні очікування сприяли створенню ілюзії надійних джерел погашення зовнішніх позичок та неодмінного отримання банками надприбутків. Між тим велика частина наданих кредитних ресурсів в іноземній валюті за рахунок зовнішніх запозичень спрямовувалася на купівлю імпортованих товарів, що в подальшому спричинило збільшення дефіциту поточного рахунку платіжного балансу; обсяги споживання, які набагато перевищували обсяги заощаджень, посилили інфляційний тиск, – разом це підвищувало ризики для стабільності банківської системи та економіки України в цілому. Крім того, в умовах адміністративного утримання стабільного обмінного курсу гривні до долара США існувала впевненість у спроможності позичальників навіть за відсутності доходів в іноземній валюті розраховуватися з банками за кредитами в іноземній валюті, а банки сподівались на надійність джерел виплат за зовнішніми зобов'язаннями у майбутньому при настанні строку їх погашення. Пізніше під дією негативних чинників фінансової кризи у світі, а також проблем всередині країни та рішень щодо лібералізації обмінного курсу середньомісячний курс гривні до долара США зріс більш ніж на 20% від рівня вересня (до 6,00) у листопаді та більш ніж на 50% (до 7,58) у грудні в порівнянні з вереснем. Керуючись поясненнями щодо процесів дестабілізації в економіці та фінансовій системі, девальвації національної валюти та підчищенням облікової ставки НБУ, банки через укладання додаткових угод до кредитних договорів почали підвищувати ставки за кредитами в іноземній валюті. При зниженні світових цін на експортні товари, зокрема на продукцію промисловості, падінні реальних доходів населення, зниженні рентабельності комерційних господарчих суб'єктів та численних звільненнях, зріс ризик неповернення кредитів в іноземній валюті [3–5].

З метою стримування стрімкого збільшення короткострокових зовнішніх запозичень та обмеження споживчого кредитування, а також намагаючись скоротити пропозицію іноземної валюти на ринку, щоб наблизити курс долара США на міжбанківському ринку до заниженого офіційного курсу<sup>4</sup>, регулятор упровадив 20-відсоткову ставку резервування за залученими коштами в іноземній валюті від нерезидентів строком до 6 місяців<sup>5</sup> (до цього банки мали резервувати 4% за зовнішніми залученнями, незважаючи на строк їх повернення). Проте, резервування мало здійснюватись у гривні та зменшити обсяг кредитування фізичних осіб, але водночас призвело б до подорожчання продуктів торговельного фінансування для корпоративних клієнтів-суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та кредитування на міжбанківському ринку. Дане рішення НБУ отримало негативний резонанс серед банківських установ, адже його виконання могло призвести також до збитків внаслідок непомірного резервування. Так, суд загальної юрисдикції міста Донецьк за клопотанням іноземної ін-

<sup>4</sup> За інформацією офіційного сайту НБУ [www.bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua), уже в жовтні 2008 р., коли постали перші явні проблеми в деяких банків і йшлося про загрозу стабільності банківської системи, офіційний середній курс гривні до долара США становив 5,04, у листопаді – 6,00 та у грудні – 7,58.

<sup>5</sup> Правила резервування коштів за залученими уповноваженим банком депозитами і кредитами (позиками) в іноземній валюті від нерезидентів (Постанова правління НБУ від 18.06.2008 р. № 171).

вестиційної компанії заборонив виконання відповідної постанови та здійснення контролю НБУ над її виконанням фінансовими, банківськими установами та іншими особами; крім того, суд заборонив виконувати положення про порядок іноземного інвестування в Україну (постанова НБУ від 10.08.2005 р. № 280) щодо визначення інвестиційного внеску "на термін не менше одного року без права дострокового розірвання договору" – було знято обмеження мінімального терміну внеску при залученні коштів від нерезидентів.



**Рис. 2. Зовнішня заборгованість банків та обмінний курс гривні до долара США, млн дол. США**

Джерело: дані Національного банку України.

Станом на 01.07.2008 р. у структурі зовнішніх запозичень банків домінували довгострокові інструменти запозичень – 66,7% загального зовнішнього боргу банків порівняно з даними за 2004 р., коли переважали короткострокові інструменти з часткою 62,1% від загального зовнішнього боргу банків. Найпоширенішим фінансовим інструментом запозичень є кредити – разом короткострокові та довгострокові становлять 66,2% загального боргу банків, частка строкових боргових цінних паперів – 18,9%, а валюта і депозити разом – 14,9%. Станом на 01.01.2009 р. значно зменшилась частка короткострокових боргів банків та склала 23,7% загального боргу банківських установ, 76,3% становили відповідно довгострокові залучені ресурси. Поступову зміну структури зовнішніх запозичень за строками можна прослідкувати за допомогою наведених нижче даних (табл. 2; рис. 3).

За даними НБУ, у період січня – вересня 2008 р. збереглася тенденція до зростання частки довгострокових зовнішніх зобов'язань сектора, яка збільшилася до 69,4%; кредити становлять найбільшу частку – 68,2% на 01.10.2008 р., частка валюти та депозитів зросла до 15,4%.

Коефіцієнт співвідношення короткострокових та довгострокових зобов'язань банків на 01.10.2008 р. становив 0,441 проти 0,611 на 01.01.2008 р. та 0,500 на 01.07.2008 р., що підтверджує зменшення протягом 2008 р. короткострокових залучень проти строкових.

Відповідно до інформації НБУ, заборгованість банків з часткою власності держави зросла лише на 0,6 млрд дол. США (5,2% приросту заборгованості банківського сектора) і на 01.10.2008 р. становила 3,4 млрд дол. (8% від загального обсягу боргу банківського сектора); борг банків з прямими іноземними



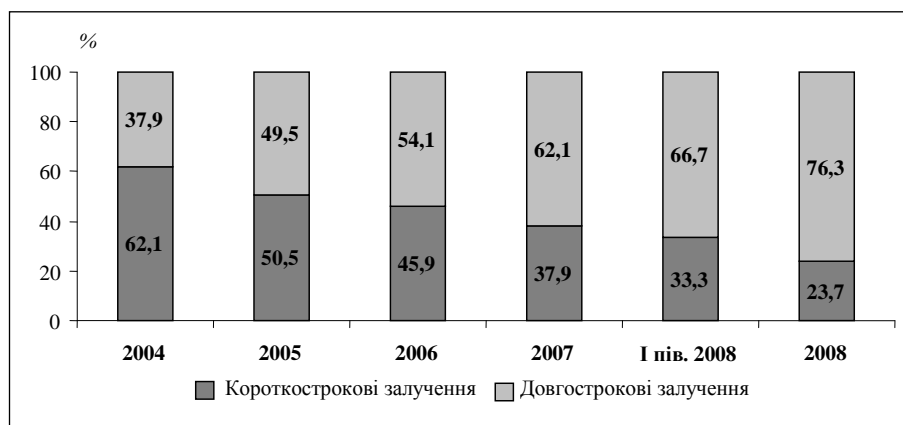
інвестиціями за єврооблігаціями та кредитами як довго-, так і короткостроковими, за 9 місяців 2008 р. зріс на 10,3 млрд дол. США і на 01.10.2008 р. становив 26,6 млрд дол. (78,2% від загального обсягу запозичень за цими інструментами). Станом на 01.01.2009 частка довгострокового боргу збільшилася на 7,2 відсоткового пункта, до 75% загального зовнішнього боргу банків, внаслідок погашення короткострокових зобов'язань за кредитами та євробондами.

Таблиця 2

**Структура зовнішніх запозичень банків України за інструментами та строками, 2004–2008 рр., %**

Інструменти зовнішніх запозичень банків	01.01.2005	01.01.2006	01.01.2007	01.01.2008	01.01.2009
<b>Короткострокові</b>	<b>62,1</b>	<b>50,5</b>	<b>45,9</b>	<b>37,9</b>	<b>23,7</b>
Інструменти грошового ринку	0,4	0,4	0,7	0,1	0,0
Кредити	32,2	30,4	38,2	31,7	19,9
Валюта та депозити	29,4	19,6	7,0	6,2	3,8
<b>Довгострокові</b>	<b>37,9</b>	<b>49,5</b>	<b>54,1</b>	<b>62,1</b>	<b>76,3</b>
Облігації та інші боргові цінні папери	13,4	20,2	23,5	22,6	15,5
Кредити	21,3	20,1	24,9	34,3	48,6
Валюта та депозити	3,3	9,3	5,7	5,1	12,2

Джерело: дані Національного банку України; розрахунки автора.



**Рис. 3. Структура зовнішніх запозичень банків за строками, %**

Джерело: дані Національного банку України; розрахунки автора.

У 2007–2008 рр. банки залучали синдіковані позики з метою розширення діяльності на внутрішньому ринку, кредитування зовнішньої торгівлі та масштабних інвестиційних проектів (табл. 3). Маржа як фіксована частина ставки за синдикатами коливалась у межах 75–185 базисних пунктів. Найбільш активними організаторами кредиту для українських банків на зовнішньому ринку були такі іноземні банки: Bayerische Landesbank, Raiffeisen Zentralbank AG, Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ, HSBC Bank Plc, Standard Bank Plc.

За цей період було організовано найбільше єврооблігаційних випусків українських банків, для яких встановлювалися рейтинги малоймовірного дефолту у (табл. 4). Дохідність за євробондами встановлювалась у діапазоні 7,375–10,25%; організаторами виступали у більшості випусків UBS, BNP Paribas, Credit Suisse, HSBC Bank Plc.

Субординований зовнішній борг (як ресурси, що прирівнюються до капітальних за ознаками строковості, цільового призначення та черговості об-



слуговування) залучався українськими банками з метою підтримки необхідного рівня капіталу. Найбільші суми отриманого у 2006–2008 рр. субординованого зовнішнього боргу показані у табл. 5.

Таблиця 3

## Синдиковані позики банків України, 2007–2008 рр.

Банк	Сума кредиту, еквівалент у млн дол. США	Маржа, б. п.	Дата надання кредиту	Строк погашення
ОТП Банк	100*	165/125	10.2008	2009/2010
ПУМБ	154	195	08.2008	2009
Райффайзенбанк Аваль	200*	100/150	07.2008	2009/2010
"Укресімбанк"	345	80	03.2008	2009
Банк "Форум"	115	160	04.2008	2009
"Приватбанк"	200	75	02.2008	2009
"Укрсоцбанк"	200	80	12.2007	2008
Банк "Надра"	130	150	11.2007	2008
Райффайзенбанк Аваль	200	80	10.2007	2008
"Укрсіббанк"	110*	120/80	10.2007	2008/2009
ПУМБ	150	195	08.2007	2008
Банк "Форум"	100	160	08.2007	2008
"Альфа-банк"	100	150	06.2007	2008
"Промінвестбанк"	100	185	06.2007	2008
Райффайзенбанк Аваль	500	120	04.2007	2009
ОТП Банк	150	125	05.2007	2008
"Укрсіббанк"	250	110	05.2007	2009
"Укресімбанк"	325	80	04.2007	2008

\* Кредит надано двома траншами.

Джерело: Інформаційне агентство Cbonds [Електронний ресурс]. – Доступний з: <www.cbonds.com>.

Таблиця 4

## Єврооблігації банків України, 2007–2008 рр.

Банк	Сума кредиту, еквівалент у млн дол. США	Купон, %	Дата надання кредиту	Рік погашення	Рейтинг
"Альфа-банк"	250	-	08.2008	2011	Ba3/B+
"Укрсіббанк"	250	9,25	06.2008	2011	Ba2/BB-
"Альфа-банк"	250	9,25	05.2008	2010	Ba3
"Альфа-банк"	200	9,25	07.2007	2010	Ba3
"Укрсіббанк"	200	7,375	07.2007	2010	Ba2/BB-
Банк "Південний"	100	10,25	07.2007	2010	B1/B-
Банк "Надра"	175	9,25	06.2007	2010	Ba3/B-
ПУМБ	275	9,75	05.2007	2010	B1/B-
ВіЕйБі Банк	125	10,12	05.2007	2010	B2/B-
"Укрсоцбанк"	400	8,0	02.2007	2010	Ba3/B/B-
"Приватбанк"	500	8,0	01.2007	2010	Ba3/B

Джерело: Інформаційне агентство Cbonds [Електронний ресурс]. – Доступний з: <www.cbonds.com>.

Таблиця 5

## Субординований зовнішній борг банків України, 2006–2008 рр.

Назва банку	Сума кредиту, еквівалент у млн дол. США	Рік укладення угоди	Організатор
"Укрсоцбанк"	220	2008	UniCredit
Банк "Форум"	50	2007	Commerzbank
"Ошадбанк"	100	2007	ABN AMRO
"Укресімбанк"	125	2006	CSFB



"Приватбанк"	150	2006	UBS
--------------	-----	------	-----

Джерело: Інформаційне агентство Cbonds [Електронний ресурс]. – Доступний з: <www.cbonds.com>.

Таблиця 6

**Позики до погашення, 2009–2010 рр., млн дол. США**

Банк	Сума, еквівалент у млн дол. США	Тип кредиту	Строк погашення
Банк "Фінанси і кредит"*	70,0	Синдикація	Березень
Родовід Банк	10,0	Синдикація	Травень
Сведбанк	39,2	Двостороння позика	Травень
Укрпробанк	34,0	Синдикація	Травень
Укрсиббанк	250,0	Синдикація	Травень
Банк "Південний"	46,0	Синдикація	Червень
Кредитпромбанк	91,6	Синдикація	Червень
ПУМБ	50,0	Синдикація	Червень
Райффайзенбанк Аваль	83,5	Синдикація	Червень
Сведбанк	67,5	Синдикація	Червень
Банк "Надра"	55,0	Синдикація	Серпень
Банк "Фінанси і кредит"	42,5	Синдикація	Серпень
Банк "Хрещатик"	21,0	Синдикація	Серпень
ПУМБ	154,0	Синдикація	Серпень
Укргазбанк	23,0	Синдикація	Серпень
Альфа-банк	23,5	Синдикація	Жовтень
Альфа-банк	34,3	Синдикація	Жовтень
Кредитпромбанк	13,0	Двостороння позика	Жовтень
Укрсиббанк	55,0	Синдикація	Жовтень
ОТП Банк	63,0	Синдикація	Вересень
Родовід Банк	7,0	Синдикація	Грудень
<b>Усього за 2009 р.</b>	<b>2231,1</b>		
Банк "Форум"	12,0	Двостороння позика	Березень
Сведбанк	31,0	Синдикація	Квітень
Банк "Надра"	42,5	Синдикація	Червень
Райффайзенбанк Аваль	116,5	Синдикація	Липень
Сведбанк	14,0	Синдикація	Серпень
ОТП Банк	37,0	Синдикація	Вересень
ПУМБ	12,7	Двостороння позика	Жовтень
<b>Усього за 2010 р.</b>	<b>265,7</b>		

\* Виплачено частину синдикуваної позики, ведуться переговори з приводу її реструктуризації  
Джерело: Інформаційне агентство Cbonds [Електронний ресурс]. – Доступний з: <www.cbonds.com>.

Таблиця 7

**Євробонди до погашення, 2009–2010 рр., млн дол. США**

Банк	Сума, еквівалент у млн дол. США	Строк погашення
Альфа-банк*	100	Травень
Укрексімбанк	250	Вересень
Банк "Форум"	100	Жовтень
Альфа-банк	345	Грудень
<b>Усього за 2009 р.</b>	<b>795</b>	
Банк "Фінанси і кредит"	100	Січень
ПУМБ	275	Лютий
Укрсоцбанк	400	Лютий
ВіЕйБі Банк	125	Червень
Банк "Надра"	175	Червень
Альфа-банк	450	Липень
Укрсиббанк	200	Липень
Банк "Південний"	100	Серпень





Банк	Сума, еквівалент у млн дол. США	Строк погашення
Усього за 2010 р.	1825	

\* Банк допустив технічний дефолт, позику погашено в п'ятиденний період відстрочки.

Джерело: Інформаційне агентство Cbonds [Електронний ресурс]. – Доступний з: <www.cbonds.com>.

Значна часова концентрація боргу до погашення ускладнює кризовий 2009 р.: за інформацією порталу Cbonds, на цей рік припадає 5,2 млрд дол. США корпоративного зовнішнього боргу, з якого близько 3,0 млрд дол. США повинні погасити банки (з них 72% – синдикати до погашення). Строк 48,5% синдикатів банків припадає на II кв. 2009 р. Найбільші суми мають сплатити "Укрексімбанк" (345 млн дол. США за синдикованою позикою та 250 млн дол. за єврооблігаційною позикою), "Альфа-Банк" (57,8 млн дол. США за єврооблігаціями та 445 млн дол. за єврооблігаціями) та "Райффайзенбанк Аваль" (345,5 млн дол. США за синдикатами). Двосторонні кредити, строк погашення яких припадає на 2009 р., становлять 5,7 млрд дол. США. "Укрексімбанк", який має стратегічне значення у фінансуванні енергозберігаючих проєктів, експортоорієнтованих та імпортозамінних виробництв та, вірогідно, отримає у разі потреби підтримку з боку держави, має найбільші можливості рефінансувати зовнішні запозичення та залучати нові кошти.

Зараз можливості банків щодо залучення ресурсів на зовнішніх фінансових ринках різко скоротилися під впливом фінансово-економічної кризи, кризи ліквідності та довіри. За висновками аналітиків та науковців, криза, котра охопила всі країни світу, зокрема ті, що були кредиторами для банківського сектора України, мала ряд першопричин, серед яких: недостатність інформації про фінансовий стан та діяльність учасників ринку, неплатоспроможність позичальників та дебіторів фінансово-кредитних установ, поширення операцій зі складними фінансовими інструментами та операцій спекулятивного характеру в умовах глобалізації та взаємозалежності різних за сферами діяльності економічних суб'єктів – фінансово-кредитних установ та установ корпоративного сектора, індивідуальних вкладників, а також дисбаланс між темпами розвитку та вкладеннями в ринок послуг порівняно з товарним ринком та темпами розвитку реальної економіки.

Крім того, слід зважати на згаданий вище "синдром надмірного запозичення", жагу до ризику та пов'язаних з ним надприбутків. Якщо пригадати, як починалася криза в США, котра згодом переросла у світову кризу, підсилювану внутрішніми проблемами кожної окремої країни, можна прослідкувати певну логіку подій – економічний цикл<sup>6</sup>. На першому етапі за високих цін на різні категорії активів, зокрема на нерухомість, кредитні ресурси для їх придбання мали досить низьку ціну. За допомогою механізмів сек'юритизації кредитів, тобто випуску різних видів боргових фінансових інструментів, забезпечених майбутніми платежами за наданими кредитами, банки перекладали ризик неплатежу на покупців (тримачів) боргових інструментів, а натомість залучали додаткові ліквідні кошти. Аби залучити більше клієнтів, банки видавали нові кредити, часто не вивчаючи досконально платоспроможність позичальників (до речі, саме така ситуація мала місце і в Україні до недавнього часу – проводячи агресивну політику на ринку, банки кредитували клієнтів з різним обсягом і валютою доходу, – так, станом на 01.12.2008 р. кредитний портфель бан-

<sup>6</sup> За інформацією "Експерт" (український діловий журнал), розділ "Фінансовий ринок" [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://expert.ua>.



ків збільшився майже на 50% порівняно з початком року, і на 170% порівняно з обсягом на 01.01.2007 р.<sup>7</sup>). Коли почалися проблеми з платоспроможністю позичальників (в Україні ця тенденція посилюється стрімкою девальвацією гривні), а ставки за кредитами почали поступово зростати, ціна фінансових активів великих банків на ринку досягла мінімальних значень. Зазнали збитків і кредитори банків, адже значно скоротився об'єм капіталу, забезпеченого активами, що падали в ціні, а ризики, за якими виявилися недооціненими (світові рейтингові агентства встановлювали найвищі інвестиційні рейтинги надійності за випусками забезпечених активами цінних паперів банків). З метою вливання ліквідних коштів для нормального функціонування банківської системи центральні банки країн світу вимушені забезпечувати мільйони доларів кредитів та приймати антикризові пакети регуляторних документів, аби стабілізувати банківську систему і повернути довіру кредиторів (логічним, але негативним є те, що власники вільних коштів не мають мотивації чи бажання надавати ці кошти в користування установам чи населенню, хіба що за високу ціну).

**Свопи дефолту емітента як страхівка ризику невиклат за базовими інструментами боргу банку та орієнтир платоспроможності банку. Роль рейтингових агентств у визначенні надійності банку-позичальника.** У процесі планування залучення коштів важливим є створення позитивного іміджу банку, формування бази існуючих і потенційних інвесторів та підтримка зворотнього зв'язку з ними, високий рівень відкритості банківської установи.

Поряд з іншими складними фінансовими інструментами на ринку обертались свопи дефолту емітента<sup>8</sup> – вид страхового договору, що укладається з метою хеджування ризиків за базовими борговими фінансовими інструментами, а страховою подією за цим договором є відмова емітента від погашення відповідних зобов'язань з певних причин. Вартість свопів є вищою, що вищий ризик і гірша кредитоспроможність емітента боргових зобов'язань, і коли найбільші фінансові посередники-емітенти боргових інструментів понесли багатомільйонні збитки та були неспроможні розплатитися за зобов'язаннями в період кризи, тримачі свопів затребували страхове відшкодування. Погіршив ситуацію і той факт, що за допомогою свопів у США страхувалися випуски боргових цінних паперів, забезпечених субстандартними кредитами (що характеризуються низькою платоспроможністю позичальника) без формування адекватних резервів для відшкодування можливих збитків. Наприклад, компанія American Insurance Group, емітент свопів дефолту емітента, мала збитки у 14 млрд дол. США за випущеними на запити інвестиційних банків, фінансових установ та інших суб'єктів господарської діяльності свопами дефолту<sup>9</sup>. Про значну спекуляцію на ринку свопів дефолту емітента як фінансового інструменту, що торгується на ринку, свідчить те, що об'єм угод на ньому набагато перевищує об'єм угод з базовим активом, а котирування свопів є завищеними внаслідок спекулятивних операцій, що негативно впливає на настрої інвесторів, адже якщо ціна свопу як страхового контракту вища – то вищий ризик. За переважаючої орієнтації на котирування свопів небагато

<sup>7</sup> За інформацією офіційного сайту НБУ, розділ "Основні показники діяльності банків" [Електронний ресурс]. – Доступний з: <<http://bank.gov.ua>>.

<sup>8</sup> Від англ. *credit default swaps* – свопи дефолту емітента.

<sup>9</sup> За інформацією порталу новин [Електронний ресурс]. – Доступний з: <[www.newsweek.com](http://www.newsweek.com)>.



аналітиків зверталися до досконалого аналізу фундаментальних показників діяльності емітента і його реальної кредитоспроможності.

Так, за даними порталу Cbonds на 26.01.2009 р., котирування євробондів України дорівнювали 32% від вартості базового активу зі спредом 3200 б. п., а при розрахунку вартості кредиту може враховуватися вартість свопів дефолту українських емітентів. Наприклад, у зв'язку з погіршенням довіри до емітентів країн, що розвиваються, група банків у США запропонувала нове правило розрахунку вартості кредитування:

$$\text{Вартість кредиту} = \text{LIBOR/EURIBOR} + \text{CDS} + \text{ризик позичальника} + \text{дохід кредитора} \text{ (замість "LIBOR/EURIBOR} + \text{ризик країни} + \text{ризик позичальника} + \text{дохід кредитора"} \text{)}^{10},$$

де *LIBOR/EURIBOR* – середньозважена відсоткова ставка за міжбанківськими кредитами міжнародних банків у Лондоні/середньозважена відсоткова ставка за кредитами у євро кредитних установ країн-членів Євросоюзу; *CDS* – поточна ринкова ціна свопів дефолту емітента.

Здавалось би, ринки, що розвиваються, менше схильні до ризиків, пов'язаних з наведеними вище складними фінансовими інструментами, оскільки рівень розвитку відповідного законодавства та економічних відносин щодо інструментів боргу та похідних фінансових інструментів не дозволяє використовувати весь спектр інструментів та схем на фінансовому ринку, а об'єм угод на фондовому ринку, включаючи технічні угоди, є незначним у порівнянні з трильйонними угодами на фінансових ринках розвинених країн і, отже, містить значно менший ризик. Крім того, вартість відкритих підприємницьких структур (включаючи банки) на ринках, що розвиваються, менше залежить від поведінки акціонерів чи інвесторів у результаті поширення інформації про фінансовий стан структури, адже частки (акції) належать або переміщуються у визначеному колі осіб. Але розвиток та ринкова стратегія суб'єктів господарювання ринків, що розвиваються, залежить від об'єму та вартості іноземних інвестицій та кредитів. Зараз поширення набуло кредитування великих підприємницьких структур в Україні з подальшим випуском єврооблігацій іноземними та міжнародними фінансовими установами, зокрема банків<sup>11</sup>; також залучаються синдиковані позики та строкові незабезпечені капітальні вкладення (субординований борг) за участі іноземних та міжнародних установ. З метою страхування ризиків, пов'язаних із борговими інструментами українських господарчих суб'єктів, під такі інструменти на запит їх тримачів можуть випускатися та обертатися на міжнародних фінансових ринках свопи дефолту емітента, вартість яких залежатиме більше від загальної макроекономічної ситуації в країні та негативної інформації на ринку, а також і від рейтингів міжнародних агенцій, ніж від фінансового стану та результатів діяльності окремого позичальника, під борг якого випускаються свопи дефолту. Паніка та обмежена ліквідність міжнародних фінансових ринків змушує іноземних інвесторів переоцінювати ризики українських господарчих суб'єктів, а спекуляція зі свопами дефолту

<sup>10</sup> За інформацією порталу Cbonds [Електронний ресурс]. – Доступний з: <[www.cbonds.com](http://www.cbonds.com)>.

<sup>11</sup> Чинне законодавство України не регламентує прямий випуск резидентами єврооблігацій, тому підприємства і банки випускають єврооблігації через механізм кредитування: резидент отримує кредит від Іноземної установи, а ця установа у свою чергу (у деяких випадках через SPV – компанію спеціального призначення) організовує випуск єврооблігацій (або loan participation note/credit-linked note, LPN/CLN – ноти участі у кредиті); у створенні позитивної репутації резидента-позичальника, підтриманні відносин з тримачами єврооблігацій та аналітиками іноземних установ приймає участь як організатор випуску, так і сам резидент-позичальник.



емітента та їх вартість на ринку може негативно відбитися на настроях інвесторів та на їх готовності в подальшому вкладати кошти [1].

Викладене вище обґрунтовує необхідність активної участі емітента (позичальника) – у нашому випадку банку – у формуванні власного іміджу, поданні правдивої інформації та роз'яснень окремих подій, факторів, фінансових показників щодо його діяльності, що сприятиме встановленню справедливої ціни на боргові інструменти, пов'язані із зобов'язаннями банку та оптимальною вартістю іноземних кредитних ресурсів. Для учасників зовнішніх ринків при оцінці доцільності інвестування коштів у боргові інструменти чи кредитування українських банків важливу роль відіграють міжнародні рейтинги банків. В умовах кризи низькі спекулятивні рейтинги банків погіршують умови зовнішнього фінансування або взагалі закривають доступ банку на зовнішні фінансові ринки, а також ускладнюють рефінансування зовнішніх зобов'язань. Криза довіри між установами-партнерами змушує переоцінювати ризики установи-позичальника після будь-якого негативного повідомлення міжнародного рейтингового агентства. Безперечно довіра до агентств збереглася навіть при тому, що високі інвестиційні рейтинги були раніше встановлені ними для найбільших фінансових установ розвинених країн, котрі працювали з так званими токсичними інструментами (пов'язаними із субстандартними кредитами та спекулятивними фінансовими інструментами) та згодом звітували про величезні збитки. Останньою рейтинговою подією в Україні на період підготовки дослідження було зниження агентством Fitch Ratings рейтингу України за національною шкалою до рівня "AA(ukr)" з "AA+(ukr)" слідом за зниженням довгострокового рейтингу дефолту емітента до рівня "B" з "B+" з причини девальвації національної валюти та нестабільності банківської системи. За цим слідує відповідне зниження індивідуальних рейтингів банків.

У полі зору світових рейтингових агентств серед критеріїв надійності українських банків – прозорість їх діяльності: вважається, що установа повинна надавати у відкритий доступ дані, що не є комерційною таємницею за законодавством, і таким чином нівелювати можливу асиметрію інформації про свій фінансовий стан з метою справедливого оцінювання її вартості на ринку. Крім того, такі показники, як досвід роботи банку на ринку, звітні показники фінансового результату, ліквідності, фінансової стійкості та платоспроможності (як щодо зобов'язань перед державою, вкладниками, іншими контрагентами на внутрішньому ринку, так і перед зовнішніми кредиторами); група за розміром активів та капіталу, до якої належить банк; користування послугами міжнародних рейтингових агентств, є критеріями надійності, котрі фіксуються учасниками внутрішнього ринку та кредиторами на зовнішніх фінансових ринках. Максимально можлива *прозорість* (транспарентність) діяльності банку та постійна *взаємодія з інвесторами* підвищує можливості залучення коштів на міжнародних фінансових ринках. Так, міжнародне рейтингове агентство Standard&Poors у процесі аналізу прозорості діяльності банків України орієнтується на такі позиції, як повнота та своєчасність надання інформації про власників та організаційну структуру банку, фінансова та операційна звітність, структура та діяльність наглядової ради та менеджменту, а дані для дослідження отримуються з трьох основних офіційних джерел інформації: річні звіти банку, офіційний зовнішній веб-сайт банку та інформація від уповноважених державних



органів – НБУ та Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку<sup>12</sup>. Два роки поспіль (у 2006 та 2007) перше місце за критерієм прозорості посідав ВАТ "Укрексімбанк", у 2008 р. найбільш прозорим за діяльністю визнано "Укргазбанк" (в основному з огляду на технічний момент – "Укргазбанк" надав звітність до агентства раніше за інші банки).

Також береться до уваги вірогідність підтримки банку з боку держави чи іноземних материнських структур. Банки з часткою у власності нерезидентів отримують підтримку у вигляді вкладень у капітал чи прямих кредитів за наслідками оцінки їх очікуваної дохідності з коригуванням на ризик.

Зниження рейтингів українських банків може в перспективі негативно вплинути на їх діяльність на зовнішніх фінансових ринках – це, ймовірно, призведе до обмеження можливостей рефінансування зовнішніх запозичень, встановлення надвисокої премії за ризик, також інвестори можуть скористатися правом дострокового погашення кредитів, якщо така опція прописана в кредитній угоді. Дійсно, негативні фактори, на які звертають увагу міжнародні рейтингові агентства, а саме: нестабільне операційне середовище, падіння обсягів виробництва й торгівлі та відповідне падіння доходів населення, зростаюча ціна кредитних ресурсів – впливають на якість активів та рівень капіталізації банків, і як наслідок на їх здатність розраховуватися за зовнішніми зобов'язаннями. Тому рейтингові дії можуть бути стимулюючим або стримуючим сигналом для інвесторів.

До недавнього часу банки користувалися можливістю запозичень на зовнішніх фінансових ринках за ціною на рівні 6,8–10,38% для єврооблігацій у 2005 – першій половині 2008 р.; за синдикованими та двосторонніми позиками маржа становила до 400 базисних пунктів<sup>13</sup>. Іноземні банки встановлювали також незабезпечені кредитні лінії короткострокового фінансування. Сьогодні подорожчання запозичених ресурсів для українських кредитних установ пов'язане з високим ризиком дефолту емітента та технічних дефолтів, масовим розпродажем євробондів нерезидентами. Слід звернути увагу на те, що негативний вплив на ситуацію щодо зовнішніх запозичень чинить політична криза. Так, наприклад, довіра до українських кредитних установ з боку іноземних кредиторів, а також ціна на кредитні ресурси з-за кордону, дохідність єврооблігацій українських банків та ціна похідних інструментів хеджування ризиків підвищуються з огляду на пов'язані з подіями в політиці песимістичні економічні очікування, рішення посадових осіб та зміни в законодавстві у сфері економіки та фінансів, а також стан зовнішньоекономічних відносини України з державами-партнерами. За даними порталу Cbonds на січень 2009 р., ставки за єврооблігаціями українських емітентів за 2008 р. зросли на 14–15% на первинному ринку – до 20–23% річних, а на вторинному ринку деякі випуски мають дохідність 40–60% (при цьому більшість випусків торгуються набагато дешевше за номінал). Дохідність до погашення єврооблігацій банків зараз перевищує 35%. Втім такі євробонди є досить привабливими, адже коштують дешевше за номінал, а банки зацікавлені у їх погашенні, бо залежні від ресурсів із зовнішніх ринків та збереженні своєї репутації, а публічні випуски євробондів зазначаються у неформальній кредитній історії банків. Можливим кроком боржника в разі погіршення його становища і од-

<sup>12</sup> Повне дослідження можна переглянути на сайті Standard and poor's [Електронний ресурс]. – Доступний з: <[www.standardandpoors.com](http://www.standardandpoors.com)>.

<sup>13</sup> За інформацією порталу Cbonds [Електронний ресурс]. – Доступний з: <[www.cbonds.com](http://www.cbonds.com)>.



ночасно ризиком для інвестора є дострокове погашення бондів за ціною, нижчою за номінал. Як зазначено в аналітичній записці інвестиційної групи "Сократ", якщо в період нестабільності банки зможуть позичати ресурси через євробонди, їх ставки купона будуть надто високими, а ризик непогашення (яке скоріш за все відбудеться після кризи) мінімальним [5].

Якщо банк орієнтується на ресурси зовнішніх запозичень з метою позиціонування його як надійного позичальника, необхідно організувати та підтримувати зворотний зв'язок з інвесторами та кредиторами; надавати відкриті інформацію про банківську установу в контексті забезпечення досягнення місії та окремих цілей діяльності; опрацьовувати оперативні, тактичні та стратегічні цілі з огляду на нестабільну ситуацію в банківській сфері, а також з метою ефективного використання позичених ресурсів, наприклад, у різного роду проектах, що створюють додану вартість, зважаючи проте на ризик надмірної концентрації кредитних ресурсів та адекватно оцінюючи платоспроможність клієнта.

**Зміни у законодавстві, пов'язані з діяльністю банків у сфері зовнішніх запозичень.** В умовах падіння довіри до українських банків з боку світової спільноти недавні зміни в законодавстві були націлені на підтримку ліквідності банківської системи України. Так, було полегшено умови запозичень від нерезидентів – встановлено норматив обов'язкових резервів за такими запозиченнями на рівні 2% [8; п. 2] (до цього норматив резервування за строковими ресурсами був на рівні 4%, а за ресурсами до запитання – 7%). Очікується, що це рішення дозволить банкам з іноземним капіталом дешевше залучати кредити від материнських компаній. Оскільки значна частина капіталу установ банківського сектора знаходиться у власності іноземних структур (36,7% станом на 01.01.2009 р.[10]), аналітики сподіваються, що за наявності вільних коштів іноземні фінансові установи будуть готові забезпечити такі банки необхідними ресурсами у вигляді прямих кредитів чи додаткової капіталізації. У процесі проведення політики у сфері зовнішніх запозичень банкам рекомендовано ініціювати переговори з кредиторами щодо реструктуризації платежів за зовнішніми зобов'язаннями, враховуючи поглиблення світової економічної кризи та зменшення ліквідності банків.

Згідно з Меморандумом Міжнародного валютного фонду (МВФ) з питань економічної та фінансової політики, а також Технічним меморандумом взаєморозуміння, за наслідками підписання якого Україна отримала кредитну лінію у розмірі 16,5 млрд дол. США, вона зобов'язується провести реформування у сфері фіскальної політики, приватного сектора та фінансового сектора, зокрема банківського. Більшою мірою положення Меморандуму щодо банків спрямовані на покращення їх фінансової стійкості та платоспроможності задля забезпечення виконання зобов'язань перед зовнішніми кредиторами та інвесторами. Серед іншого МВФ висловив стурбованість з приводу об'ємних коштів на споживчі кредити банків в іноземній валюті в умовах девальвації гривні за рахунок короткострокових зовнішніх запозичень, прозорості діяльності банків, а також стосовно низького рівня ризик-менеджменту. Передбачалося, що однією з цілей кредитної лінії МВФ буде виявлення життєздатних банків та їх рекапіталізація за результатами їх діагностики [2].

З метою підтримання ліквідності банків була тимчасово встановлена нульова ставка резервування коштів за договорами про залучення банками



коштів в іноземній валюті від нерезидентів на строк, що дорівнює або менший за 183 календарних дні [6; п. 6]. Раніше така ставка резервування знаходилася на рівні 20%, чим регулятор намагався скоротити надмірний приплив короткострокових коштів в іноземній валюті від нерезидентів, які в подальшому могли використовуватись у якості агресивного споживчого кредитування, впливати на подальшу доларизацію економіки та підвищувати попит на імпортні товари.

До цього з метою лібералізації зовнішніх запозичень банків за умов подорожчання вільних ресурсів на зовнішньому фінансовому ринку та, зважаючи на підвищення ризиків і розширення спредів інструментів хеджування до базових інструментів боргу, було встановлено максимальний розмір відсоткової ставки на рівні не вище 11% річних з урахуванням комісій, неустойки, інших встановлених договорами зборів для короткострокових зовнішніх запозичень зі строками не більше року [7; п. 1]. Раніше така максимальна відсоткова ставка дорівнювала 7,5%. Крім того, планувалося підвищення максимальної відсоткової ставки за зовнішніми запозиченнями строком більше трьох років до 12–13%, а пізніше зняття всіх цінових обмежень на залучення зовнішніх ресурсів. Дане рішення спрямоване на підтримку валютної ліквідності банків та їх активності у сфері зовнішніх запозичень для рефінансування своїх зобов'язань в умовах фінансової кризи. Аналітики, проте, відмічають, що для зовнішніх фінансових ринків запозичення за більш високими цінами є сигналом про проблеми у банківській системі країни.

**Висновки та пропозиції.** Передбачається, що в 2009–2010 рр. активність банків у сфері зовнішніх запозичень знизиться в умовах високої ціни на зовнішні ресурси з причини переоцінки макроекономічних ризиків та ризиків банківської системи міжнародними рейтинговими агентствами і слідом за ними – зовнішніми інвесторами та кредиторами. Тиск на платоспроможність та відповідні рейтинги банків чинить можливе поєднання відтоку депозитів з банківської системи та погашень за зовнішніми запозиченнями і, як наслідок, скорочення ліквідності; крім того, зниження якості активів, тиск ризиків концентрації стосовно активних операцій: надмірна частка кредитування будівництва, підприємств металургійної галузі та газотранспортної системи – тих галузей, попит на продукцію і відповідно доходи яких падають; стосовно пасивних операцій: залучення значних сум короткострокових депозитів фізичних осіб.

У ході прийняття рішення про здійснення зовнішніх запозичень банк має зважати на такі співвідношення: зовнішні запозичення та загальна база фондування – з метою характеристики ступеня залежності банку від зовнішнього фондування та змін на фінансових ринках; зовнішні запозичення та власний капітал – з метою виявлення резерву власного капіталу, яким гарантуються виплати за зовнішніми зобов'язаннями; зовнішні запозичення та інші джерела фондування – з метою порівняння обсягу внутрішніх та зовнішніх джерел фондування за зіставлення вартості ресурсів із різних джерел.

Важливим моментом до врахування в політиці банків у сфері зовнішніх запозичень є розподілення їх у часі за строками погашення з тим, щоб на певний проміжок часу не припадав значний та непосильний об'єм погашень, а також ініціювання переговорів з іноземними кредиторами з приводу можливості реструктуризації боргових зобов'язань, оскільки саме на 2009 р. припадають великі суми до погашення за синдикованими та двосторонніми позика-



ми і єврооблігаціями, і навіть одиничні дефолти здатні викликати паніку на ринку та відтік ресурсів з банків<sup>14</sup>, а в подальшому надовго закрити доступ до зовнішніх фінансових ринків для банків України. Внаслідок зниження рейтингів українських банків інвестори можуть скористатися правом дострокового погашення боргу, якщо це прописано в угодах щодо зовнішніх запозичень.

Зараз банківські аналітики дискутують про те, чи доцільно користуватися послугами міжнародних рейтингових агентств в умовах кризи навіть для банків, які мають намір залучати ресурси від зовнішніх інвесторів, адже світові агентства оцінюють банківську установу в порівнянні з установами економічно розвинених країн за однаковими критеріями та з урахуванням подій у макроекономіці та політиці, ставлячи рейтинг навіть теоретично найбільш надійних установ у відповідність із суверенним рейтингом країни. Виходячи з цього, суттєвим показником та найвагомішим ризиком є ризик країни, в якій працює банк. Дійсно, складна макроекономічна ситуація негативно впливає на якість активів, достатність капіталу та ліквідність банку. З іншої точки зору, за більш суттєвий орієнтир для оцінки надійності банку як позичальника на зовнішньому ринку можна взяти спеціалізацію банку та його кредитну історію. Так, у кризовий період фінансово стійкими залишаються установи, що обслуговують суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а також підприємства основних галузей промисловості країни, приділяючи при цьому увагу диверсифікації активних та пасивних операцій. Оскільки такі банки, як правило, мають значні зовнішні позикові ресурси, додаткові ризики виникають як результат неефективного використання запозичених коштів в іноземній валюті – використання короткострокових зовнішніх ресурсів для фінансування строкових та нерентабельних проектів або споживчих потреб; кредитування клієнтів, які не мають джерел доходів в іноземній валюті в умовах девальвації національної валюти. Сьогодні принципово важливим є фінансування за рахунок іноземних ресурсів інвестиційних проектів, які створюють вищу додану вартість; енергозберігаючих технологій; підприємств, які мають експортну валютну виручку.

### **Література**

1. The Monster That Ate Wall Street [Електронний ресурс]. – Доступний з: <<http://www.newsweek.com/id/161199>>.
2. Ukraine: Letter of Intent, Memorandum of Economic and Financial Policies and Technical Memorandum of Understanding. – К., 31 жовтня 2008.
3. When Will Ukraine Get Out Of The Crisis? (Спеціальний звіт). – Vienna: Erste Bank, 13 лютого 2009.
4. Детальный анализ деятельности БСУ за IV квартал 2008 года и прогнозы на 2009 год. Аналитический обзор. – К.: Рейтинговое агентство "Кредит-Рейтинг", 2009.
5. Иностранные инвесторы доверяют украинским гособлигациям меньше, чем облигациям стран, уже объявившим дефолт [Електронний ресурс]. – Доступний з: <<http://www.cbonds.info/ua/rus/news/index.phtml/params/id/422683>>.
6. Постанова Правління НБУ від 04.12.2008 № 413 "Про окремі питання діяльності банків" [Електронний ресурс]. – Доступний з: <<http://www.bank.gov.ua/>>.
7. Постанова Правління НБУ від 25.09.2008 № 294 "Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 03.08.2004 № 363" [Електронний ресурс]. – Доступний з: <<http://www.bank.gov.ua/>>.

<sup>14</sup> Однією з умов надання кредитної лінії МВФ для України був пошук інвестора для "Промінвестбанку", шостого банку за розміром активів на 01.10.2008 р., оскільки поштовою до розбалансування діяльності банківської системи України восени 2008 р. вважається інформаційна атака та відтік депозитів з банку.





8. Постанова Правління НБУ від 30.01.2009 № 33 "Про деякі питання регулювання грошово-кредитного ринку" [Електронний ресурс]. – Доступний з: <<http://www.bank.gov.ua/>>.
9. Офіційний сайт Національного банку України. Розділ "Зовнішній борг" [Електронний ресурс]. – Доступний з: <<http://bank.gov.ua/Balance/debt.htm>>.
10. Офіційний сайт Національного банку України. Розділ "Основні показники діяльності банків" [Електронний ресурс]. – Доступний з: <[http://bank.gov.ua/Bank\\_Supervision/dynamics.htm](http://bank.gov.ua/Bank_Supervision/dynamics.htm)>.